

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 9. aprila 1862.

Še nekaj o murbah.

Gosp. dr. Orel je v zadnjem listu svoje misli naznanil po katerih bi utegnile cepljene murbe krive biti one bolezni svilnih črvičev, ki je na Francozkem, Laškem in tudi v drugih deželah poslednje leta toliko škode napravila. Res hvale vredno je, da skušamo zvediti, kaj bi utegnilo krivo biti te hude morivke. Častiti gospod dohtar potrjuje svojo misel tudi s tem, kar so pisali „Neueste Erfind.“ iz Trienta.

Naj tudi mi svoje mnenje razodenemo. V tem smo ž njim popolnoma edinih misel, kar na hvalo govori divjim murbam; al s tem se ne moremo skladati, da bi cepljene murbe bile vzrok one kuge. Dokazali bomo uno in to.

Da divje murbe svilodom bolje teknejo kakor cepljene ali kakor jim na Vipavskem in Goriškem pravijo, pitane, to je stara skušnja, zoper katero se ne dá nič reči,* zato tudi na pr. na Goriškem pametno ravnajo, da črvičem po vsakem spanji (noter do zadnjega) izprva pokladajo le večidel perje divjih murb, potem pa, ko je živalica bolj k moči prišla, ji pokladajo perje pitanih, katero jim zdaj dobro tekne. Brez pitanih murb oni ne morejo biti, ker je sviloreja eden njih najvažnejših zaslužkov.

Če tedaj tudi špogajo divje murbe, niso nasprotniki pitanim, brez katerih ne morejo biti.

„Novice“ so predlanskim po francozkem časniku popisale zgodovino svilodne kuge in so povedale, kaj so Francozi že poskušali, da bi bili zvedili vzrok te nesrečne bolezni; al nič niso mogli gotovega zvediti; godila se jim je taka, kakor se nam godi še dandanašnji s krompirjevo boleznijo, ktera nam je še zmirej zastavica, ki je nihče še ni uganil.

Da pa cepljene murbe ne morejo biti vzrok svilodne bolezni, je očitno iz dveh razlogov:

prvič: Na Laškem že od nekaj cepijo murbe, pa vender niso prejšnje leta imeli te bolezni,

drugič: so druge dežele, kjer so še le malo po malo začeli svilorejo in imajo večidel divje murbe, pa vender so v kljub temu lani imeli svilodno kugo.

Iz tega je dosti očitno, da pitanke ne morejo biti krive omenjene bolezni.

Moja misel je pa v obče ta, da imamo še premalo zdravnikov za rastlinske in živalske bolezni, in da patologija rastlinstva in nižega živalstva je še celó celó malo obdelana. Cesar Napoleon je pred nekimi leti sprožil to potrebo, pa dalje se nič ni slišalo. Škoda!

Naj pri tej priliki naznamo veselo novico, da kar svet stoji, se ni v enem letu nikoli toliko murb zasadilo po Krajskem kakor letos. Že lani se je začela živa kupčija

z murbami iz sosednih nam laških krajev; voz za vozom se je pritiral v naše kraje, in po železnici jih je pridržalo še več. Al letos jih je prišlo toliko, da bi človek ne verjel, kdor sam ni vidil. Iz gotovih virov smo zvedili, da v okolici bistriški in drugih krajih na Notranjskem so jih letos posadili več kot 10.000, — v Ljubljano pa jih je po železnici in na kolah prišlo gotovo čez 40.000, ki so razprodane šle po celi deželi. Toliko veselje se je unelo za to koristno drevo, da nikdar pred tako. Gospodarji po mestih in po kmetih vsi vprek sadé murbe; tudi v majhne bajtice je predrla že stara resnica, da francozke in laške dežele je obogatila židoreja; zakaj bi tudi slovenska zemlja, za rejo murb in svilodov vsa pripravna, se obotavljala in ne segala po tem dobičku?

„Novice“ in „Pratika“ pa, ki že od leta 1844 v eno mer pišejo, nagovarjajo, prigovarjajo, podučujejo in svetujejo, veselega srca zdaj morejo reči: Hvala Bogu! da naš trud ni bil zastonj, — seme nauka, ki smo ga sejali, je začelo sad roditi in čedalje več ga bode še, ker sreča je hotla, da nemile okoljnine in svilodov bolezni na Laškem so ceno svilnega pridelka tako povzdignile, da je naša dežela v poslednjih letih že več tavžent goldinarjev iz sviloreje si pridobila. In to je dalo našim naukom še le pečat žive resnice.

Kmetijska družba naša, spodbujena po rajnem mestnem županu neumrljivega spomina, gospodu Janezu Hradeckimu, je začela na svojem vrtu rejo murb, kateri so v prejšnjih letih dr. Orel, dr. Hlubek, prof. Kersnik, dr. Strupi, fajmošter Zalokar marljivi vrtnarji bili, in za katero skrbimo zdaj tudi mi. Po deželi pa so se lotili murboreje mnogi gospodje grajšaki in drugi posestniki, med duhovnimi posebno gosp. tehant Vovk in še drugi, in tako je „zrno do zrna prineslo pogačo“, katero že zdaj uživamo, pa je bomo ako Bog dá, živili čedalje več.

Ker smo murborejo enkrat tako deleč dognali, kakor je dandanašnji, in smo v zgodovini tega kmetijstva prestopili prvo dobo, nam je zdaj, čedalje bolj oskrbljenim z obilnim drevjem, še drugo potrebno, in to je, da prav ravnamo z obrezovanjem murb, kar je sila imenitno, da 1) kar obilen dobiček dobivamo od njih, in 2) da se nam z nerodnim obrezovanjem drevje ne kvvari.

Ker pa o tem delu ta trdi to, uni to, da človek nazadnje ne vé, čigavo je pravo, smo si za kmetijsko družbo po prijaznosti g. Petra Kozlerja in pa g. Bandeljna, župana v Komenu na Goriškem, dali priti zvedenega in pridnega kmeta, ki nam ravná zdaj tukaj murbino drevje. Kdor ga želi tudi za svoje murbe, naj se oglasi pri nas, da mu ga pošljemo; za dan se mu plača 1 gold. nov. dn.

Vrednik.

Gospodarske skušnje.

(Stare kokoši z mladimi nadomestiti) je treba, ako gospodar ali gospodinja želi, da mu bo kurja reja več dobička donašala. Mlade kokoši bolj pridno jajca ležejo in valijo kakor stare, pa tudi več piče (futra) potre-

*) Tudi v „Nauku murbe in svilode rediti“, ki sem ga po dr. Hlubeku poslovenil, se bere v §. 65 tako-le: „Perje necepljenih dreves se gosencam veliko bolj prileže, kakor pa požahnjenih, zato ker se iz njih manj mokrote nasrkajo. Ker pa divje ali necepljene murbe preveč sadja rodijo, ktere ga gosence ne uživajo, pa manj perja imajo, kakor žlahne, zato po taci deželah, kjer se bolj z židorejo pečajo, murbe večidel cepijo, kakor je pri sadnih drevesih navadno.“

bujejo kakor te. Če gospodinja vsako leto dobro polovico starejih kokoš izvrže, se ji število kuretine ne bode zmanjšalo, in to zato ne, ker med 100 repi, ki se iztrebijo, je 80 starih, in poginu bolj podvrženih kakor je mlada žival. Treba je pa, da gospodinja, ktera trebi starejo žival od mlade, pozná dobro, kaj je staro, kaj mlado. To pa ni tako lahko. Najbolje je tedaj, da gospodinja novi zárod vsako leto zaznamova, in sicer s tem, da noht enega krempljca prireže in pokrajša, kateri potem ne raste več. Prvo leto naj se zato na levi nogi noht levega kremplja odreže, — drugo leto na ravno tej nogi noht srednjega kremplja in tretje leto tudi na tej nogi noht desnega kremplja. V četrtem letu se začne ravno tako na desni nogi. Čez 5 let naj se ne obdrži nobena kokoš, ker v 5. letu je že vsaka kokoš bolj zanikerna, začne manj jaje leči in tako naprej čedalje manj. Najbolji čas pa za iztrebo starejih kokoš je jesen.

(Da krave dolgo molzejo), je treba prvesnice, to je, take krave, ki so imele prvo tele, kar najdalje je mogoče molsti. Skušnje so namreč do dobrega potrdile, da breje krave vsigdar potem še le v tistem času ob mleko pridejo, v katerem so jih po prvem teletu molsti nehali. Če, postavimo, kravo, ki je po prvem teletu spet se ubrejila, nhamo v 5. mesecu molsti, se bo pri vseh poznejih teletih molža, če ne pred, saj v 5. mesecu ustavila. Če tedaj krava po prvem teletu tudi malo mleka ima, molzite jo najmanj osem mescov in pol, in vidili bote, da ste natoro prisilili k dalji molži, pa treba je, da ji dosti in dobre klaje dajete.

(Majhni svinjaki za pitanje prascov) so za rejo kaj imenitna stvar. Nepokojno svinjo, ki je zlo razsajala, je nekdo mesca kimovca (septembra) kupil. Poleti je hodila na pašo, pa je zlo hujšala. Potem so jo djali v vélik svinjak, da je imela prostora veliko okoli hoditi; čeravno so jo dobro pitali, ji piča ni teknila veliko. Dobro stelje je imela obilo, pa čeravno je spala ponoči, je bila vendar podnevi zlo nepokojna. Ko je gospodar to vidil, prepaži svinjak, da je imela svinja le 8 čevljev po dolgem in 8 čevljev po širokosti prostora. Na to se upokoji poprej nemirna živina, je rada žrla, pa tudi podnevi spala, in kar hitro se je potem spitala.

Živinsko sol

pošilja špedicija in agencija Antona Scheidenberger-ja iz Trsta v sledeče mesta cent z vožnino vred

v Ljubljano po 1 gold. 67 kr. nov. dn.

v Celje po 1 gold. 75 kr. nov. dn.

v Laško (Tüffer) po 1 gold. 75 kr.

do Zidanega mosta 1 gold. 75 kr. nov. dn.

v Marburg po 1 gold. 82 kr. nov. dn.

v Pelčane po 1 gold. 77 kr. nov. dn.

v Ptuj po 1 gold. 83 kr. nov. dn.

v Gradec po 1 gold. 93 kr. nov. dn.

v Varaždin po 1 gold. 90 kr. nov. dn.

v Belak po 2 gold. 34 kr. nov. dn.

Le žaklji se posebej plačajo in sicer nov lep žakelj po 35 krajc., za star žakelj pa po 25 kr. Kdor si hoče od te tržaške špedicije živinske soli naročiti, naj piše v Trst pod napisom: Gospodu Antonu Scheidenberger-u v Trstu (Triest, Via Gepa Nr. 1139).

O civilnem pravu.

Govor dr. Lovro Toman-ov v zboru pravoznanskega društva 16. januarja l. l. *)

Vesvoljnemu človeštvu kakor vsaki edini stvari postavljen je namen od Stvarnika.

*) Iz „Verhandlungen und Mittheilungen der jurist. Gesellschaft in Laibach. 1. Jahrg. 2. Heft. Redigirt von dr. E. H. Costa.“

Temu namenu ne more noben narod se odpovedati, temveč ta namen mora vsakemu biti cilj in konec vsega hrepenenja, mišljenja, razvijanja in djanja.

Na zadnji zemlji osnovele so se države različne. V enih stanuje sam en narod, v drugih v zvezo stopili so mnozi različni narodi.

Narodov namen prenešen je na državo, — dosega tega namena je vsaki državi naloga, ki jo mora prezvesto izpolnovati, kakor mati svojih sinov v vseh primerljajih, pri deljenju pravic in dolžnost.

Napreduje in krepi se država, ki postavi si ta namen za géslo in vodilo svoje, v zapad in pogin pa pahuje se, ki sebe, svoj obstoj loči od tega namena, ter sebe stavi za svojo namembo preziraje narodov poklic.

Namen in naloga države pa razpada po mnogoverstnih potrebah v dele različne.

Jeden ima varstvo zunanje, drugi znotrajne in še mnogo drugih opravil za predmet.

Varstvo znotranje poglavitno utemeljeno je na postave državljanske, po katerih vežejo se udje države v pravnih razmerah, po katerih se imajo te presojevati v dvombi in pravdi, in ktere imajo veljati vsem državljanom brez razločka enake.

Država mora tedaj postaviti narodom pravila in vodila, posnete iz večne pravice, z njih namenom zlagajoče se.

Spoznanje večne pravice je tedaj prvi vir za dobre pravne postave.

Pa kakor človek ima svoje stopnje življenja: dedinstvo, mladenštvo, moštvo in starost, in kakor razum bistri se in spoznanje množi po teh stopnjah, tako tudi godi se v narodovem življenju.

Mnogo prestali, mnogo skusili so narodi na zemlji v gospodstvu se sledivši.

Kar v preteklih vekih stvarilo se je v dobrih, človeštvu koristnih postav, kolikor žlahnega zrna odrodilo se je v pravoslovnem premišljevanju in v raznih skušnjah narodov, vse zamore biti gradivo za sostavo pravnih postav poznejim narodom.

Preteklo je pred nami že mnogo vremen, zginilo že mnogo izvrstnih v zgodovini slovečih, pa tudi mnogo trinožnih narodov; vrstili so se jasni časi pravnega razuma in pravičnosti; sledile so jim pa tudi temne ure postavnega zapada in okrutne silnosti.

Le kar hranuje v sebi napredek, le kar se zлага z večno pravico in z namenom raznih narodov, more biti dobro seme koristnih postav.

Zgodovina pravnih postav je tedaj drugi vir, iz katerih se zamorejo zajemati koristne postave.

Kakor kristal se je ustanovila naša mogočna država avstrijska na razsipu rimskega cesarstva in njega koscov iz mnogih narodov in mnogih dežel.

Različne postave veljale so v tem ali unem narodu, v ti in drugi deželi. Dóta tega je bila bolj sijajna in vredna od drugega; pravila pravičnosti temu bolj v čislu in v djanju ko drugemu.

Priznati se mora, da bila je vladi skrb posneti bolje blago iz raznih sprejemšin in oživiti ga z duhom večne pravice ter postaviti za vodilo in razsojilo v pravičnih razmerah vseh državljanov. Slišali smo od prečastitega prejšnjega govornika, kako voljo in željo so imeli naši slavni vladarji, da bi bili ustavili izvrstno državljansko ali civilno pravo; slišali smo, kateri slavni pravoučeni možje so se poprijeli pretežke naloge, neboječi se dela in težav, in kako poslednjič postalo iz izrastlo je državljansko pravo ter zagledalo beli svit dneva 1. junija 1811, in kako slovi po celem svetu v čud in izgled.

V naši dragi domovini, ki stala je takrat pod francoskim gospodstvom, razglasilo se je to pravo še le 1. maja 1815. Mi bi imeli tedaj še le pozneje praznovati 50. rojstno obletnico.